

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av strafflagen och till lagar som har samband med den

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av strafflagen och till lagar som har samband med den (RP 69/2024 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- specialsakkunnig Sini Nieminen, justitieministeriet
- specialsakkunnig Sonja Sjöman, justitieministeriet
- polisinspektör Arto Hietanen, inrikesministeriet
- specialsakkunnig Minna Viuhko, social- och hälsovårdsministeriet
- tingsdomare Peter Huhanantti, Helsingfors tingsrätt
- statsåklagare Heidi Savurinne, Åklagarmyndigheten
- kriminalöverkommissarie Ritva Elomaa, Helsingfors polisinrättning
- jurist Merike Helander, Barnombudsmannens byrå
- specialsakkunnig Mimmi Koukkula, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- hälsovårdare Titta Jakonen, Helsingfors stad
- verksamhetsledare Batulo Essak, African Care ry
- imam Sharmarke Said Aw-Musse, moskén As-Salam
- expert Johanna Latvala, Förbundet för mänskliga rättigheter
- utvecklingschef Satu McLaughlin, Monika-Naiset liitto ry
- advokat Liisa Pellinen, Finlands Advokatförbund
- verksamhetsledare Annette Gothóni, Suomen World Vision ry
- professor Minna Kimpimäki
- professor Sakari Melander
- professor Veli-Pekka Viljanen
- universitetslärare, doktorand Minna Taipale.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- undervisnings- och kulturministeriet
- Polisstyrelsen
- Plan International Suomi

Betänkande LaUB 9/2024 rd

- Amnesty International Finländska sektionen rf
- Mansorganisationernas centralförbund rf
- Kvinnoorganisationernas Centralförbund.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår ändringar i strafflagen, förundersökningslagen, lagen om transportservice, lagen om rättegång i brottmål, lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen, tvångsmedelslagen, straffregisterlagen, brottsskadelagen och fängelselagen.

Kvinnlig könsstympning och förberedelse till kvinnlig könsstympning föreslås bli straffbara gärningar genom separata bestämmelser i strafflagen. Kvinnlig könsstympning omfattar handlingar som skadar de kvinnliga yttre könsorganen, inbegripet borttagande, helt eller delvis, av dem. Förberedelse omfattar i sin tur utöver de gällande gärningssätten för förberedelse till grovt brott mot liv eller hälsa också att föra en kvinna eller flicka utomlands för könsstympning eller att på annat sätt tvinga eller förmå en kvinna eller flicka att genomgå könsstympning.

När det gäller sådan kvinnlig könsstympning och förberedelse till kvinnlig könsstympning som riktat sig mot en person som inte fyllt 18 år föreslås det, till den del det är fråga om att tvinga eller förmå en kvinna eller flicka att genomgå könsstympning, en bestämmelse om en särskild tidpunkt då preskriptionstiden för åtalsrätten börjar löpa.

Dessutom föreslås det att strafflagens bestämmelser om preskription av åtalsrätten ändras så att åtalsrätten för fullbordat dråp inte preskriberas. Rätten att döma ut straff för fullbordat dråp ska inte heller preskriberas.

I propositionen föreslås det också att strafflagens bestämmelse om barnadrap ska upphävas som obehövlig.

Syftet med propositionen är att stärka skyddet för kvinnors och flickors liv och hälsa samt deras fysiska integritet och sexuella självbestämmanderätt. Syftet med avskaffandet av preskriptionstiden för åtalsrätten för fullbordat dråp är att säkerställa att bestämmelserna om straffrättslig preskription inte hindrar att gärningsmannen ställs till svars för fullbordat dråp med beaktande av att det kan vara möjligt att utreda ett brott även efter en mycket lång tid.

Samtidigt ändras vissa andra lagar till följd av de beskrivna ändringarna.

Genom propositionen genomförs en del av de mål i programmet för regeringen Orpo som gäller en trygg och kriställig rättsstat.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2025.

Betänkande LaUB 9/2024 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår ändringar i strafflagen inom tre områden: kvinnlig könsstympning och förberedelse till könsstympning, avskaffandet av preskriptionstiden för åtalsrätten för fullbordat dråp och upphävande av bestämmelsen om straff för barnadrap. Samtidigt föreslås det att vissa andra bestämmelser i strafflagen och vissa andra lagar ändras till följd av dessa ändringar. De föreslagna ändringarna är principiellt viktiga.

Sammantaget anser lagutskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte, och det tillstyrker lagförslagen, men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Kvinnlig könsstympning och förberedelse till kvinnlig könsstympning

Förtydligande av strafflagen

Riksdagen förutsatte 2020 att statsrådet vidtar åtgärder för att i strafflagen tydligare kriminalisera könsstympning av flickor och kvinnor (RSk 44/2020 rd). Bakgrunden till detta utgörs av lagutskottets betänkande om medborgarinitiativ MI 1/2019 rd (LaUB 6/2020 rd). Utskottet ansåg att straffbarheten för kvinnlig könsstympning kan förtydligas genom en särskild straffbestämmelse i strafflagen eller på något annat sätt, exempelvis genom att precisera bestämmelserna om misshandel i strafflagen (se LaUB 6/2020 rd, s. 14 och 15).

I våras antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1385 om bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i nära relationer (nedan direktivet om våld mot kvinnor). Enligt direktivet ska medlemsstaterna specifikt straffbelägga kvinnlig könsstympning och det att en kvinna eller en flicka tvingas eller förmås att genomgå könsstympning (artikel 3 och skäl 15).

För att förtydliga straffbarheten för kvinnlig könsstympning föreslås det i propositionen att det i 21 kap. i strafflagen införs separata straffbestämmelser om kvinnlig könsstympning (ny 6 b §) och om förberedelse till kvinnlig könsstympning (ny 6 c §). Propositionen beaktar också de nämnda skyldigheterna enligt direktivet om våld mot kvinnor.

Lagutskottet förhåller sig positivt till att strafflagen föreslås få separata straffbestämmelser om kvinnlig könsstympning och om förberedelse till kvinnlig könsstympning. Kvinnlig könsstympning betraktas som våld mot kvinnor och flickor och även som hedersrelaterat våld. Det är fråga om en människorättskränkning och en allvarlig gärning som har skadliga konsekvenser för funktionen hos flickors och kvinnors könsorgan och för flickors och kvinnors hälsa (se RP, s. 6—9, och LaUB 6/2020 rd, s. 3 och 4). Bakom stympning ligger ett kontrollbehov över kvinnornas sexualitet och faktorer som rör bevarande av heder. Enligt utskottet framhäver separata straffbestämmelser att gärningarna är klandervärda och klargör att könsstympning och förberedelse till könsstympning är straffbara gärningar samt förtydligar gärningarnas förhållande till strafflagens allmänna bestämmelser om straff för misshandel. Separata straffbestämmelser gör det möjligt att bättre beakta att kvinnlig könsstympning kränker de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och även att bättre beakta könsstympningens särdrag.

Betänkande LaUB 9/2024 rd

Separata straffbestämmelser medger dessutom en heltäckande reglering. Det framgår av propositionen att alla handlingar som skadar könsorganen numera bedöms enligt strafflagens allmänna bestämmelser om misshandel, men att det ändå anses föreligga mångtydighet särskilt när det gäller den straffrättsliga bedömningen av handlingar som inte ska anses vara allvarliga. De gällande bestämmelserna täcker synnerligen väl in också fall där en flicka eller kvinna förs utomlands för könsstympning eller tvingas eller förmås att genomgå könsstympning, men inte helt vattentätt (se RP, s. 15, 24 och 25).

Också flertalet utfrågade sakkunniga har välkomnat de föreslagna ändringarna och ansett dem vara motiverade. Vissa av dem som yttrat sig har emellertid också framfört synpunkter på och anmärkningar om de föreslagna bestämmelserna. De frågor de gällde behandlas närmare nedan.

Den föreslagna regleringen avviker från det könsneutrala skrivsätt som anses vara en klar huvudregel i vår lagstiftning. Utskottet erfar ändå att likabehandlingsaspekterna inte utgör något hinder för lagstiftningsåtgärder för att bekämpa kvinnlig könsstympning (se även LaUB 6/2020 rd, s. 9 och 10).

Kvinnlig könsstympning

Enligt den föreslagna nya 21 kap. 6 b § i strafflagen döms den till straff för kvinnlig könsstympning som helt eller delvis avlägsnar eller annars skadar en kvinnas eller flickans yttre könsorgan. Straffskalan föreslås vara fängelse i minst ett och högst tio år, vilket motsvarar straffskalan för grov misshandel (21 kap. 6 § i strafflagen).

I förhållande till de straffbestämmelser som gäller misshandel är det fråga om en specialbestämelse som täcker in könsstympning av olika grad. Utfrågade sakkunniga har ansett att varken internationella förpliktelser eller EU-förpliktelser kräver att Finland kriminaliserar de allra lindrigaste gärningsformerna. Det har också ansetts att om rekviritet inte begränsas till allvarligt skadande av kvinnans könsorgan, bör minimistraffet i den föreslagna straffbestämmelsen sänkas avsevärt på grund av proportionalitetsprincipen och även principen om en könsneutral straffrätt.

Enligt uppgifter till utskottet innebär både Istanbulkonventionen och direktivet om våld mot kvinnor att det också ska vara belagt med straff att ”på annat sätt stympa” flickor och kvinnor. Med det uttrycket avses enligt såväl den förklarande rapporten till Istanbulkonventionen som ingressen till direktivet om våld mot kvinnor alla andra fysiska ändringar av kvinnans könsorgan (se punkt 199 i den förklarande rapporten, RP 155/2014 rd, s. 54/I och skäl 15 i direktivet om våld mot kvinnor). Dessa skyldigheter medger således inte en avgränsning av straffbestämmelsens räckvidd endast till avlägsnande och allvarligt skadande av könsorganen, utan också de lindrigaste gärningsformerna av könsstympning måste kriminaliseras.

Dessutom anser utskottet att stympning av en flickas eller kvinnas könsorgan är gärningar som totalt sett är särskilt allvarliga och klandervärda kränkningar av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, även när det gäller de lindrigare formerna. Gärningarna kränker liv och hälsa (rätten till liv), den sexuella självbestämmanderätten, den personliga integriteten och barnens rätt till en sund och trygg utveckling (se RP, s. 64). De föreslagna straffbestämmelserna tillvaratar på så sätt flera särskilt vägande skyddsintressen. Kvinnlig könsstymp-

Betänkande LaUB 9/2024 rd

ning handlar således inte bara om de fysiska skadornas art och omfattning, utan mer allmänt om kränkning av flera individuella rättigheter, och gärningarna kan inte bedömas enbart utifrån omfattningen av det fysiska ingreppet.

Därför är det motiverat att den föreslagna straffbestämmelsen täcker in könsstympning av olika grad. Utskottet anser också att den föreslagna straffskalan är proportionerlig.

Förberedelse till kvinnlig könsstympning

Den föreslagna nya 21 kap. 6 c § i strafflagen gäller förberedelse till kvinnlig könsstympning. Paragrafen gäller den som för att genomföra stympning 1) förfar på något av de sätt som avses i 21 kap. 6 a § 1 mom. i strafflagen, 2) för en kvinna eller flicka utomlands eller 3) tvingar eller förmår en kvinna eller flicka att genomgå könsstympning. Bestämmelsen ska emellertid inte tillämpas, om faran för att brottet skulle fullbordas var obetydlig av andra än tillfälliga orsaker eller om personen frivilligt avstod från förberedelsen till brottet, förhindrade att förberedelsen fortsatte eller på något annat sätt eliminerade betydelsen av sin egen verksamhet vid förberedelsen till brottet. Den föreslagna straffskalan är fängelse i minst fyra månader och högst fem år.

Även här är det fråga om en specialbestämmelse. I 21 kap. 6 a § i strafflagen finns bestämmelser om förberedelse till grovt brott mot liv eller hälsa, och för det brottet döms gärningsmannen till fängelse i högst fyra år. Den föreslagna nya bestämmelsen skiljer sig från den i fråga det huvudbrott som förberedelsen gäller och genom nya gärningsformer och en strängare straffskala. Det maximala straffet grundar sig på förpliktelserna enligt direktivet om våld mot kvinnor.

Förberedelsekriminaliseringar är exceptionella i det finska straffrättsliga systemet och av hävd har man intagit en reserverad hållning till att utsträcka kriminaliseringen till åtgärder för att förbereda brott (RP 141/2012 rd, s. 4—5, och LaUB 8/2013 rd, s. 2). Därför måste en avgränsning av tillämpningsområdet för förberedelsekriminalisering ske efter noggrant övervägande och med beaktande av dels kriterierna för inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna, dels kriminaliseringsprinciperna. Lagutskottet anser att de förberedelseåtgärder som omfattas av den föreslagna straffbestämmelsen är lämpliga i detta avseende.

Enligt vissa sakkunnigyttranden är det föreslagna lägsta straffet för strängt. Å ena sidan har man ansett att minimistraffet inte ska vara lika strängt som det lägsta straffet för förberedelse till grovt brott mot liv eller hälsa enligt 21 kap. 6 a § i strafflagen, eftersom den bestämmelsen även som lindrigast gäller förberedelse till grov misshandel och de lindrigaste formerna av könsstympning som uppfyller rekvisitet inte anses vara lika klandervärda som gärningar som uppfyller rekvisitet för grov misshandel. Å andra sidan har man ansett att de gärningar som omfattas av den föreslagna straffbestämmelsen är lika klandervärda som de gärningar som omfattas av förberedelse till grovt brott mot liv eller hälsa, och därför kan minimistraffet enligt den föreslagna straffbestämmelsen ligga på samma nivå som straffskalan i 21 kap. 6 a § i strafflagen.

Lagutskottet anser att det går att lägga fram grunder också för att minimistraffet enligt straffskalan i den föreslagna straffbestämmelsen ska ligga på samma nivå som i 21 kap. 6 a §. Utskottet anser dock att det föreslagna minimistraffet är motiverat och även proportionerligt och konsekvent också med beaktande av det föreslagna maximistraffet. Vidare hänvisar utskottet till vad det sä-

Betänkande LaUB 9/2024 rd

ger ovan om straffbestämmelsen om kvinnlig könsstympning och understryker hur allvarliga och klandervärda även de lindrigaste formerna av stympning är överlag.

Andra åtgärder för att förebygga och ingripa i kvinnlig könsstympning

Utskottet hänvisar till sitt betänkande om medborgarinitiativet och understryker att lagstiftningsåtgärder inte i sig räcker för att förhindra och ingripa i kvinnlig könsstympning, och de kan inte ersätta andra åtgärder. Det kommer också framöver att dessutom behövas effektiva och verkningsfulla praktiska åtgärder inom de olika sektorerna inom förvaltningen, till exempel hälsovården, rådgivningen, småbarnspedagogiken, skolorna, barnskyddet, invandringsprocesserna och integrationen (se LaUB 6/2020 rd, s. 15). Utbildningen av myndigheterna, samarbetet dem emellan och samordningen av detta samarbete har en ytterst viktig roll. Det krävs också tillräckliga resurser för att arbetet mot könsstympning ska vara effektivt. Utskottet betonar att de berörda gemenskaperna måste känna till finsk lagstiftning och praxis och även betydelsen av upplysning och rådgivning.

Avskaffande av preskription av åtalsrätten för fullbordat dråp

Det föreslås att bestämmelserna om preskription av åtalsrätten i strafflagen ändras på så sätt att åtalsrätten inte preskriberas om det är fråga om fullbordat dråp (8 kap. 1 § 1 mom. i lagförslag 1). I dagsläget gäller att rätten att väcka åtal inte preskriberas för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse på livstid. Åtalsrätten för fullbordat dråp preskriberas efter 20 år.

Merparten av de utfrågade sakkunniga har uttryckt stöd för den föreslagna ändringen, men vissa har ansett att det inte har presenterats särskilt övertygande grunder för förslaget och inte heller vägande samhälleliga behov för en sådan ändring. Den föreslagna ändringen har också ansetts problematisk med avseende på proportionaliteten, och det har påpekats att dråp är mindre klandervärd än mord.

Lagutskottet anser att de omständigheter som lyfts fram är värda att notera. Det föreligger emellertid inget hinder för att införa ett undantag när det gäller preskription av åtalsrätten för fullbordat dråp i det straffrättsliga preskriptionssystemet. Utskottet anser att den föreslagna ändringen kan tillstyrkas av principiella skäl. Även om dråp inte är ett lika allvarligt brott som mord är det fråga om ett allvarligt uppsåtligt brott mot det mest värdefulla skyddsobjektet, dvs. liv. I fråga om fullbordat dråp kan det på det sätt som sägs i propositionen anses att behovet av gottgörelse inte avtar med tiden. Därför är det motiverat att det blir möjligt att utkräva straffrättsligt ansvar för fullbordat dråp utan hinder av preskriptionsbestämmelser. Detta är viktigt också av den anledningen att gränsdragningen mellan mord och dråp inte alltid är helt entydig och frågan kan komma att avgöras i rättegång först en lång tid efter gärningen. Utskottet påpekar vidare att det också redan nu finns särskilda bestämmelser om preskription av åtalsrätten i fråga om vissa typer av brott.

Betänkande LaUB 9/2024 rd

Upphävande av straffbestämmelsen om barnadrap

Strafflagens 21 kap. 4 § gäller barnadrap. Det är fråga om en situation där den som begår gärningen i ett tillstånd av utmattning eller ångest på grund av förlossningen dödar sitt barn. Den som begår barnadrap kan dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

Regeringen föreslår att bestämmelsen om barnadrap upphävs som obehövlig. Avsikten är ändå inte att avkriminalisera den gärning som avses i bestämmelsen, utan på gärningar som motsvarar barnadrap tillämpas framöver strafflagens allmänna bestämmelser om uppsåtligt brott mot liv i fråga om dråp, mord och dråp under förmildrande omständigheter. Enligt propositionen är syftet med ändringen i princip inte heller att göra straffen för gärningar som motsvarar barnadrap strängare, utan att förtydliga strafflagen (s. 34).

Utfrågade sakkunniga har huvudsakligen uttryckt stöd för den föreslagna ändringen, men det framfördes också kritiska åsikter om reformbehovet och hur det motiverades. Dessutom anses reformen vara förenad med en risk för att rättsläget skärps.

I propositionsmotiven granskas bakgrunden till straffbestämmelsen om barnadrap (tidigare ”lapsestappo” på finska, numera ”lapsensurma”) och barnamord (se s. 22—23). Det framgår av propositionsmotiven att straffbestämmelsen om barnamord ursprungligen byggde på en strävan att upprätthålla en hög moral och att antalet barnamord har legat på en synnerligen hög nivå. När strafflagen sågs över i sin helhet på 1990-talet föreslogs det att en separat bestämmelse ska kvarstå, eftersom brottsbenämningen och den lindrigare straffbarheten ansågs ha en väsentlig betydelse med tanke på de berörda, för det mesta mycket unga kvinnornas framtid (se RP, s. 30, med hänvisning till RP 94/1993 rd, s. 92/II–93/I). Allt eftersom lagstiftningen och samhället utvecklats tillämpas bestämmelsen emellertid numera ytterst sällan, och därför är det enligt propositionen inte längre ändamålsenligt att ha en separat bestämmelse och det anses inte längre finnas något motiverat behov av en sådan bestämmelse (se s. 30 och 31).

Utskottet instämmer utifrån inkommen utredning i slutsatserna i propositionen. Den särskilda straffbestämmelsen har en egen historisk bakgrund, men med tiden har den blivit överflödigt. I situationer som motsvarar barnadrap går det att tillämpa strafflagens allmänna bestämmelser om uppsåtliga brott mot liv. Den tillämpliga straffbestämmelsen bestäms då på normalt sätt under brottmålsprocessen.

Straffskalorna för allmänna uppsåtliga brott mot liv är högre än för barnadrap, och detta medför att straffen för gärningar som motsvarar barnadrap kan komma att skärpas (se RP, s. 35). Syftet med ändringen är emellertid inte i princip att skärpa de utdömda straffen (se RP, s. 34 och 35). Utskottet anser det vara viktigt att särdragen i de fall där det utdömda straffet i dagsläget är barnadrap i framtiden beaktas på behörigt sätt när tillräkneligheten bedöms, rekvisit väljs och straff bestäms.

DETALJMOTIVERING

1. Lagen om ändring av strafflagen

8 kap. Om preskription

2 §. När preskriptionstiden för åtalsrätten börjar löpa. I 3 mom. föreslås bestämmelser om en särskild tidpunkt för när preskriptionstiden för åtalsrätten börjar löpa när det är fråga om kvinnlig könsstympning eller sådan förberedelse till kvinnlig könsstympning som avses i 21 kap. 6 c § 1 mom. 3 punkten, det vill säga att tvinga eller förmå en kvinna eller flicka att genomgå könsstympning, och gärningen riktar sig mot en person som inte fyllt 18 år. I dessa fall börjar preskriptionstiden för åtalsrätten löpa när målsäganden fyller 18 år. Lagutskottet anser att den föreslagna bestämmelsen är motiverad och viktig med tanke på barnets bästa.

Den föreslagna bestämmelsen gäller inte de gärningsformer för förberedelse till kvinnlig könsstympning som avses i 21 kap. 6 c § 1 mom. 1 och 2 punkten, utan i fråga om dem bestäms preskriptionstidens början i enlighet med de allmänna tidpunkterna för när preskriptionstiderna för åtalsrätten börjar löpa. Enligt propositionsmotiven förutsätter skyldigheterna enligt direktivet om våld mot kvinnor en särskild tidpunkt då preskriptionstiden för åtalsrätten börjar löpa i fråga om förberedelsebrott som gäller kvinnlig könsstympning i de fall där det är fråga om att tvinga eller förmå en flicka eller kvinna att genomgå könsstympning enligt 3 punkten i den ovannämnda bestämmelsen. Däremot är det i 1 och 2 punkten i den bestämmelsen fråga om nationell kriminalisering som går längre än vad direktivet om våld mot kvinnor kräver. Direktivet medför inga skyldigheter i fråga om dem, och därför anses det motiverat att tillämpa etablerade allmänna preskriptionsbestämmelser (se RP, s. 26—27, 39 och 52). I Finland finns det heller inget praktiskt behov av att utsträcka den särskilda tidpunkten för åtalspreskriptionen till andra former av förberedelse till könsstympning, erfar utskottet.

Det går att lägga fram grunder för att preskriptionstiden för åtalsrätten ska börja när målsäganden fyller 18 år också i de fall som avses i 21 kap. 6 c § 1 mom. 1 och 2 punkten i strafflagen, men utskottet anser det vara motiverat att som det står propositionen utgå från att avvikelser från de etablerade allmänna preskriptionsbestämmelserna endast görs när det är nödvändigt, dvs. i den omfattning som direktivet kräver.

21 kap. Om brott mot liv och hälsa

6 b §. Kvinnlig könsstympning. Enligt 1 mom. ska den som helt eller delvis avlägsnar eller annars skadar en kvinnas eller flickas yttre könsorgan dömas för kvinnlig könsstympning. Paragrafen innehåller ingen definition på kvinnlig könsstympning, vilket enligt uppgift beror på att det inte finns någon klar internationell legaldefinition på kvinnlig könsstympning. Utskottet anser att regleringssättet är godtagbart när man beaktar att det av rubriken och rekvisitet i den föreslagna bestämmelsen tillräckligt exakt framgår vad som avses med straffbar könsstympning och att könsstympning och dess definition dessutom behandlas i propositionsmotiven.

Betänkande LaUB 9/2024 rd

När det gäller gärningsformen enligt den föreslagna straffbestämmelsen har utfrågade sakkunniga ansett att uttrycket att helt eller delvis avlägsna en kvinnas eller flickas yttre könsorgan är exakt, medan det har ansetts att gärningsformen ”annars skadar” är förenad med mångtydighet.

Avsikten har varit att i propositionsmotiven (se RP, s. 53 och 54) klarlägga vilka gärningar som täcks in av straffbestämmelsen och vilka gärningar som ligger utanför dess räckvidd och även hur straffbestämmelsen förhåller sig till straffbestämmelserna om misshandel. Tillfogande av skada på könsorganen i samband med kvinnlig könsstympning kan innefatta gärningar av mycket varierande allvarlighetsgrad och varaktighet, såsom ärrande av huden, avlägsnande av vävnad eller orsakande av blåmärke eller krosskada, framgår det av propositionsmotiven. Även tillfogande av lindriga skador, såsom stick och snitt, ingår enligt motiven i bestämmelsens tillämpningsområde. Däremot ska enbart att orsaka smärta exempelvis genom att skrapa eller knipa inte betraktas som sådant skadande som avses i bestämmelsen, om inte gärningen de facto också orsakar bestående eller tillfällig skada på könsorganen. Sådana gärningar, som således inte omfattas av tillämpningsområdet, ska enligt propositionen bedömas enligt de allmänna bestämmelserna om misshandel. I fortsättningen ska man i enlighet med de allmänna bestämmelserna om misshandel också bedöma fall där det exempelvis vid misshandel, slagsmål eller idrott riktas sådana sparkar, slag eller andra smällar mot en persons könsorgan som orsakar skada eller smärta i könsorganen, står det vidare i propositionen. Dessutom omfattas inte bland annat medicinskt motiverade medicinska ingrepp som utförs på behörigt sätt av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården i enlighet med patientlagstiftningen och inte heller gärningar där en person frivilligt söker sig till en laglig tjänsteleverantör.

För tydlighetens skull påpekar utskottet att både ”helt eller delvis avlägsnar” och ”annars skadar” enligt formuleringen i den föreslagna bestämmelsen ska avse ”yttre könsorgan”. Det föreslagna rekvisitetet för sådan skada på en kvinnas eller flickas yttre könsorgan kräver emellertid inte att skadan ska vara bestående. När det gäller de lindrigaste gärningarna, exempelvis när ett stick eller snitt läks utan att lämna bestående spår, kan man enligt propositionsmotiven bedöma orsakandet av skadan till exempel med hjälp av den olägenhet den orsakar, och olägenheten kan också vara psykisk (s. 53). I ljuset av hur den föreslagna bestämmelsen är formulerad och motiverad står det dock klart att rekvisitetet inte uppfylls om enbart den psykiska hälsan skadas.

Paragrafen eller dess motivering tar inte uttryckligen upp återfallsbrott när det gäller könsstympning, men med beaktande av ordalydelsen i den föreslagna straffbestämmelsen och det som enligt ovan står i propositionsmotiven anser utskottet att paragrafen också täcker in återfallsbrott.

För att avgränsa vad som är straffbart beteende enligt den föreslagna bestämmelsen har utfrågade sakkunniga exempelvis föreslagit att det ska krävas ett visst syfte att stympa eller skada av gärningen eller vissa egenskaper hos den som utsätts för gärningen, såsom att offret har underordnad ställning. Utskottet anser ändå att det varken är nödvändigt eller motiverat att inkludera gärningens syfte eller offrets underordnade ställning eller någon annan extra egenskap i rekvisitetet. Ytterligare kriterier gör inte nödvändigtvis rekvisitetet tydligare, utan kan i stället försvåra tolkningen, tillämpningen och bevisföringen och även leda till ett snävare tillämpningsområde. Utskottet slår också fast att definitionen av könsstympning i internationella förpliktelser och EU-förpliktelser är kopplad till att genitalierna åsamkas skada och att definitionen inte inkluderar andra förutsätt-

Betänkande LaUB 9/2024 rd

ningar, såsom avsikt att skada eller att handlingen begås mot ett offer som har en underordnad ställning (se RP, s. 8).

Enligt propositionsmotiven ska könsstympning inte kunna rättfärdigas med samtycke av den berörda personen, och en vårdnadshavare ska heller inte kunna ge samtycke till en sådan handling för den personen som vårdnadshavaren har vårdnaden om (s. 32 och 54). Utskottet instämmer i motiveringen. Utskottet hänvisar till sina överväganden och anser att kvinnlig könsstympning är en sådan allvarlig kränkning av de mänskliga rättigheterna som det inte går att ge giltigt samtycke till. Också de lindrigaste gärningar som hör till tillämpningsområdet för den föreslagna straffbestämmelsen är gärningar som sammantaget är allvarliga särskilt med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, och de kan inte bedömas enbart utifrån omfattningen av de fysiska skadorna.

6. Lagen om ändring av 10 kap. 3 § i tvångsmedelslagen

10 kap. Hemliga tvångsmedel

3 §. Teleavlyssning och dess förutsättningar. Enligt förslaget ska 2 mom. 6 punkten ändras på så sätt att tillstånd till teleavlyssning kan beviljas också om den misstänkte är skäligen misstänkt för sådan kvinnlig könsstympning som föreslås bli straffbar. Detta är motiverat bland annat med beaktande av att det är fråga om ett allvarligt brott mot liv eller hälsa för vilket det föreslagna strängaste straffet är fängelse i tio år (se s. 60). Gärningen jämföras till sin klandervärdhet med grov misshandel vid vars undersökning teleavlyssning får användas. Samtidigt understryker utskottet vikten av att iaktta proportionalitetsprincipen i tvångsmedelslagen (1 kap. 2 §) när det övervägs om villkoren för att använda tvångsmedlet är uppfyllda eftersom kvinnlig könsstympning på det sätt som framgår ovan täcker in gärningar som skiljer sig från varandra i fråga om klandervärdhet.

Sakkunniga har under utfrågningen fört fram att det kan övervägas huruvida teleavlyssning bör tillåtas också om den misstänkte är skäligen misstänkt för sådan förberedelse till kvinnlig könsstympning som nu föreslås bli straffbar. Orsaken till de sakkunnigas framställning är att det är svårt att utreda förberedelsebrott, att det är viktigt att förebygga könsstympning och att straffskalan för förberedelse till stympning är strängare än för förberedelse till grovt brott mot liv eller hälsa. I fråga om förberedelsebrott möjliggör den gällande regleringen teleavlyssning dock endast när det är fråga om förberedelse till uppsåtligt brott mot liv eller hälsa, dvs. dråp, mord eller dråp under förmildrande omständigheter, men inte när det gäller förberedelse till grov misshandel. Utgångspunkten i propositionen är att den föreslagna regleringen motsvarar dessa principer (se RP, s. 59–60).

Utskottet påpekar att det skulle vara en betydelsefull förändring att tillåta teleavlyssning i fråga om förberedelse till kvinnlig könsstympning. En så pass stor förändring kan inte genomföras i samband med riksdagsbehandlingen av en proposition. Bedömningen av om en sådan ändring är möjlig och nödvändig bör ske separat och med beaktande av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, eftersom teleavlyssning är en befogenhet som ingriper i det grundlagsfästa skyddet för förtroliga meddelanden.

Betänkande LaUB 9/2024 rd

Utskottet tillstyrker därför att teleavlyssning möjliggörs i den omfattning som föreslås i propositionen. För tydlighetens skull påpekar utskottet också att om den misstänkte är skäligen misstänkt för sådan förberedelse till kvinnlig könsstympning som föreslås bli straffbar, medger den gällande regleringen teleövervakning (10 kap. 6 § i tvångsmedelslagen) på samma sätt som vid förberedelse till grov misshandel.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 1—9 i proposition RP 69/2024 rd utan ändringar.

Helsingfors 13.11.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juho Eerola saf
vice ordförande Eva Biaudet sv
medlem Pekka Aittakumpu saf
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Jessi Jokelainen vänst
medlem Mari Kaunistola saml
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Timo Mehtälä cent
medlem Eemeli Peltonen sd
medlem Susanne Päivärinta saml
medlem Mika Riipi cent
medlem Joakim Vigelius saf
medlem Juha Viitala sd.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.